

מקור ראשון @ באינטרנט

מאמרים אליהו אביעד, 5/6/2006, שלח להדפסה חזור למאמר

לאחר 800 שנה, זוכה משנה תורה להרמב"ם למהדורה מרשימה, בהירה ונגישה, אשר מציעה פגישה ישירה עם לשון-הזהב של הנשר הגדול עצמו, ללא מתווכים. לראות את הפרק בסקירה אחת

משנה תורה להרמב"ם - מהדורת מופת בכרך אחד

מהדיר ועורך ראשי: יוחאי מקבילי

הוצאת ישיבת 'אור וישועה', חיפה

כתביו של הרמב"ם (1138-1204) מפרנסים דורות של פרשנים והוגי דעות, פוסקים ומחוקקים. פסגת יצירותיו היא ללא ספק 'משנה תורה', החיבור הגדול "המקבץ לתורה שבעל פה כולה", ואשר זכה לכינוי הנפוץ 'היד החזקה', מחמת נועזות שמו.

'מהדורת מקבילי' שיצאה לאחרונה במהדורה מוגהת ונאה בכרך אחד – כשמה כן היא: מהדורת מופת של ממש. העורך – יוחאי מקבילי – יחד עם תלמידי ישיבת ההסדר 'אור וישועה' בחיפה, הוציאו לאור בעבודת נמלים של שנים רבות את הנוסח המדויק של משנה תורה לרמב"ם. עריכת נוסח זה היתה קשה מאין כמוה, מסיבות שונות: הצנזורה הנוצרית, אין ספור טעויות דפוס, "תיקונים" שהתאימו את לשון הגמרא ללשון הרמב"ם, ועוד. בנוסף לכל אלה, חילקו המדפיסים את ההלכות כראות עיניהם, בעוד הרמב"ם חילק אותן להלכות קצרות ומובנות. חלוקת הלכות שגויה גוררת פעמים רבות הבנה שגויה של ההלכה. במהדורה החדשה הוחזרו גם האיוורים המרהיבים כבראשונה. על אלו בלבד ראוי שהספר ימצא אצל כל תלמיד וחוקר המוקיר את דיוק לשון הזהב של הנשר הגדול.

העורכים הוסיפו מפתחות רבים, ביניהם מפתח מושגים וערכים עשיר ומקיף, המאפשר לכל אדם להתמצא בין פרקי הספר, ומפתח פסוקי המקרא עם ציטוטם המדויק המעניק מבט חדש לפרשנותו של הרמב"ם על פסוקי המקרא.

לבסוף, אי אפשר שלא להזכיר את הצורה הנאה, הפורמט הנוח, ואיכותם המעולה של הדפים.

דיוק ומעשה

המהדורה הנפוצה של הרמב"ם מבוססת על דפוס וילנא. נוסח זה שונה במקומות רבים ומשמעותיים מהנוסח המקורי. דוגמא חריפה של שיבוש דברי הרמב"ם בנוסח זה, הרחוקה מלהיות בודדת, היא הטלת עונש מוות על האוכל מצה בערב הפסח. וכך כתוב בדפוס וילנא: "מכין אותו עד שתצא נפשו" (ספר זמנים, הלכות חמץ ומצה, פרק ו, הלכה יב). תירוצים דחוקים נכתבו על נוסח זה, שגררו פסיקות רחוקות משבילי מחשבתו של הרמב"ם, כאשר המילים "עד שתצא נפשו" אינן מופיעות בכתבי 'משנה תורה' המדויקים.

מהדורת פרנקל, אשר שמה לעצמה להגיש נוסח מדויק לקורא, השאירה בנוסח הפנים את נוסח הדפוסים הראשונים – "עד שתצא נפשו". כמנהגם ברוב המקרים, הנוסח המדויק נמצא רק בשולי העמוד, כלומר במדור חילופי נוסח הרחוק מעין הקורא.

עם הכרתם של כתבי היד המדויקים, ובייחוד של כתבי יד תימן, הקדיש הרב יוסף קאפח זצ"ל – המתרגם והמהדיר הגדול של כתבי הרמב"ם – את שנותיו להגשת נוסח מדויק המבוסס על כתבי יד תימן בכ"ד כרכים המשלבים פירוש מקיף. יתרונו הגדול של נוסח כתבי יד תימן, מעבר לדיוקו, הוא בכך שהרמב"ם היה הפוסק למעשה בתימן, כך שהנוסח המדויק היה דרך חיים

מעשית, ולא מוגבל לכתלי בית המדרש.

המהדורה הנוכחית שמה כנוסח עיקרי את נוסח הרב קאפח, ובשוליים חילופי נוסח מתוך מהדורות משובחות נוספות) יד פשוטה לרב נחום רבינוביץ', רמב"ם מדוייק, מכון ממראוועוד); מה שמבטיח הכלה של הנוסחים המשובחים. טוב עשה העורך שצמצם את חילופי הנוסח רק לאלו המשמעותיות. חסרה ההשוואה לנוסח הדפוס על מנת לעמוד על יקרת הנוסח ואיכותו. העורך שהרגיש בכך התחיל להניח באתר הספר (www.mishnetorah.co.il) השוואות המוכיחות את היקף השוני בין הנוסחים.

קריאה בלתי אמצעית

יתרון חשוב בצורת ההגשה של הספר הוא היכולת לראות פרק שלם במבט אחד. יתרון זה איננו רק מיועד ללומדי הרמב"ם בבקיאות, אלא אף ללומדי הדף היומי כסיכום מעשי ותמציתי של ההלכה.

הספר נעדר פרשנות, דבר המקשה על הרגלי הלמידה של לומדי התורה. אך בכך גם יתרונו. 'משנה תורה', כספר המקיף את כל היבטי ההלכה היהודית, הן למעשה והן כחזון למשיח, הן במחשבה והן בפרטי המעשה, זכה למנה גדושה של פרשנות ענפה. פרשנויות אלה הקיפו את לשון הרמב"ם מכל צדדיה, וחייבו את הקורא להתעמק במקורותיו, בתיאום דרכי מחשבתו עם דרכי התלמוד, עד שכמעט השכיחו את לשונו שלו.

חשיפה של הרמב"ם ללא תוספות ופרשנים מעודדת קריאה פשוטה ובלתי אמצעית, בדיוק כפי שהתכוון. ההלכות הקצרות (המספור הישן נשמר בחוכמה רבה), העברית הבהירה (זהו הספר היחיד של הרמב"ם שנכתב בעברית), "אווריריות" הטקסט - כל אלו תורמים לחויית לימוד מיוחדת במינה. לעתים אמנם נתקל הקורא במילים יחידאיות ("קטפרס", "הרהין וכד'), וכדאי וראוי היה לעורך להוסיף להן ביאור תמציתי. אך בדרך כלל, לאחר דפים אחדים, הקריאה יכולה להיות שוטפת וחלקה, כמו בתורה עצמה.

הכל בכרך אחד

חזונו של הספר עמד לפני העורך, והניסיון להעניק לקורא את סיכום התורה שבעל פה בכרך אחד מדויק ומפואר – עלה יפה. יש בו כדי להזכיר את מה שהורגלנו בו מכבר: התנ"ך כולו בכרך אחד. יכולתו של הרמב"ם להוציא ספר מופת כזה תחת עול הגלות ושלטון זר, בזמן כה קצר (עשר עד ארבע עשרה שנים), מעוררת השתאות גדולה. בכרך אחד מוכלים כל המשפט העברי, עבודת המקדש, דרכי הטהרה, מועדי השנה, עולם הנצח ודקדוקי השעה, יסודות התורה וטיפול בנפש האדם, ידיעות אסטרונומיות עם פרטי הלכות שבת.

יש בספר זה - ובמהדורה זו בפרט - כדי לעורר את החזון של העם היהודי להשיב את כבודה האבוד של חכמת ישראל, אהבת הדעת והכרת הא-ל. התורה שבעל-פה מוצבת במקדח החוויה הלאומית והפרטית, המעשית וההגותית, המקיפה והשלמה.

מפתחות הספר, הפרושים על כשבעים עמודים, מספקים את מה שחסר לו שנים רבות, עד שהפך לנחלתם של למדנים בלבד. לעומת המפתוח האקדמי הקיים במהדורת "כתובים", נערך כאן המפתח בנוחות מירבית. כל ערך מפנה למיקום המדויק (פרק ומספר הלכה ללא מספרי עמודים המחייבים שימוש במהדורה זו בלבד). שיטת מפתוח זו מעניקה לקורא זיכרון משמעותי במציאת מקורות הערכים.

לאחר 800 שנה, זוכה ספר המופת של הקלאסיקה היהודית למהדורת מופת מרשימה, בהירה ונגישה, אשר יכולה לפתוח לכל יהודי מבואות ישירות למשנתו של הנשר הגדול. היחשפות לשבילי עולמו של הרמב"ם, המוגשים בכרך אחד ממופתח, נאה ומשובח, מבטיחים חוויה משמעותית שקשה להפריז בערכה.

הרב ד"ר אליהו אביעד הוא מפקח מחוז ירושלים באגף לתרבות תורנית במשרד החינוך. ספרו האחרון 'מורה נבוכי הנפש' עוסק בהיבטים הפסיכולוגיים של משנת הרמב"ם